

בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - 'תורתך שעשועי'**ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגליון - הרב שמואל אינגבר.**

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת 'חניכי הישיבות' מנחת שלמה 3, גני הדר פתח תקוה
(המקום מרווח ונגיש ללא מדרגות)

לומדי בית המדרש מזמינים אותך יהודי יקר להצטרף אלינו. ניתן להשתתף גם בחלק מהשיעורים.

יהודי יקר! יצאת לפנסיה יצאת לחיים - אין חיים אלא תורה

שעה 11:00 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

'וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה' (ויקרא כ"ה, י')

בפרשת 'בהר' נאמר בענין שנת היובל: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש, ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם. וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה, יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשב"ו" (ויקרא כ"ה, ט' - י'). מספר שאלות מתעוררות בפסוקים אלו, ונסבירם לפי סדרם בפסוק:

א. כפילות: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש" \ "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם"

1. לכאורה, ישנה כפילות בפסוק, כי בתחילה נאמר: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש", ואח"כ שוב נאמר: "ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם", ויש להבין את הכוונה בשני חלקי הפסוק.
2. בחלק הראשון נאמר - 'והעברת' בלשון יחיד, ובחלק השני - 'תעבירו' בלשון רבים. הבדל זה יובן על פי הגמ' במס' 'ראש השנה' (ל' ע"א): "איכא דמתני להא דרב הונא אהא דכתיב ביום הכפורים - תעבירו שופר בכל ארצכם, מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע. אמר רב הונא - ועם בית דין. מאי ועם בית דין? בזמן בית דין, לאפוקי שלא בזמן בית דין דלא". ולפי זה, נאמר בחלק השני של הפסוק - 'תעבירו' בלשון רבים, כי הדין מחייב את כל יחיד ויחיד לתקוע. אמנם, בדבריו הוא אינו מסביר במפורש, למה בחלק הראשון נאמר בלשון יחיד - 'והעברת'. אך רמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"י ה"י) מפרט יותר ואומר ששניהם מדברים על יום הכיפורים, והציווי ביחיד מוסב על ב"ד, והציווי ברבים מוסב על כל יחיד ויחיד: "ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה שנא' והעברת שופר תרועה. וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנא' תעבירו שופר וכו'".
3. בחלק הראשון נאמר - 'שופר תרועה' ואילו בחלק השני נאמר רק - 'שופר'.
4. בציון הזמן: "בחדש השביעי בעשור לחדש", מופיע פעמיים הציון - 'חדש', והיה אפשר לקצר ולכתוב: "בעשור לחדש השביעי". וכן הנוסח לגבי יום הכיפורים שבפרשת 'אמור': "אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא" (ויקרא כ"ג, כ"ז). וכן הנוסח בפרשת 'פנחס': "ובעשור לחדש השביעי הזה" (במדבר כ"ט, ז').
5. בחלק הראשון מצויין התאריך על פי מספר החודש ומספר היום - 'בחדש השביעי בעשור לחדש', ובחלק השני שוב מצויין התאריך, אך הפעם על פי שם המועד - 'ביום הכפורים'.

רש"י מתייחס לשאלת כפילות זו, ושואל: "ביום הכפורים (ת"כ) ממשמע שנאמר ביום הכפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש, אי"כ למה נאמר בעשור לחדש? ומתוך: "אלא לומר לך, תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם, ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד".

וקצת קשה, כי בתחילה כתוב - 'בעשור לחדש' ורק אח"כ כתוב - 'ביום הכפורים', אז צריך לשאול על הביטוי השני שהוא מיותר, ואילו רש"י שואל על הביטוי הראשון שהוא מיותר. וכן שואל רע"ב ומתוך, שהביטוי השני של - 'יום הכפורים' אינו מיותר, כי אם לא היה כותב אלא - 'בחדש השביעי בעשור לחדש', הייתי חושב שהכוונה לחודש ניסן שהוא שביעי לתשרי, שהוא ר"ה לשמטין וליובלות, הואיל וביובל מדבר. לכן צריך לכתוב - 'ביום הכפורים', ואינו מיותר.

ועוד קשה גם התשובה: "תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם", שהרי - 'בכל ארצכם' מופיע דווקא בחלק השני המזכיר את - 'יום הכפורים' ולא בחלק הראשון שבו מוזכר - 'עשור לחדש' ואולי, על שאלה זו אפשר לענות **רש"י** הבין שהציון - 'בכל ארצכם' מופיע בסוף הפסוק, מוסב על שני חלקי הפסוק, גם על - 'בעשור לחדש'.

ב. "והעברת שופר תרועה... וקדשתם את שנת החמשים" - סדר הפסוקים

בתחילת פסוק י' נאמר: "וקדשתם את שנת החמשים שנה", וזה נעשה בתחילת השנה, וכמו שאומר רש"י: "וקדשתם (ת"כ) בכניסתה מקדשין אותה בב"ד ואומרים מקודשת השנה". ועל פי זה יוצא, שפסוק ט' מדבר על העברת שופר תרועה בעשור לחודש, ואילו תחילת פסוק י' שאחריו מדבר על תחילת החודש, והמשכו מדבר שוב על עשור לחודש. ולכאורה, היה צריך להיות הסדר הפוך, מתחילה לכתוב את הנאמר בפסוק י' - 'וקדשתם' שיש לקדש את החודש בתחילתו, ואח"כ לכתוב את פסוק ט' - 'והעברת שופר' המדבר על עשור לחודש, ולסיים בציווי - 'וקראתם דרוך... ושבתם איש אל אחוזתו' שנעשים ביום הכיפורים.

אם נעייין במס' ר"ה' (ח' ע"ב) נראה שיש בזה מחלוקת בין ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא לרבנן: "יובלות באחד בתשרי הוא? יובלות בעשרה בתשרי הוא, דכתיב ביום הכפורים תעבירו שופר? הא מני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא, דתניא וקדשתם את שנת החמשים שנה, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר ביום הכפורים, יכול לא תהא מתקדשת אלא מיום הכפורים ואילך, תלמוד לומר וקדשתם את שנת החמשים, מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה. מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין... כיון שהגיע יום הכפורים, תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן. ורבנן? שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים".

משמע, שהמשנה האומרת שאחד בתשרי הוא ראש השנה ליובלות, היא רק לדעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שלדעתו מתחיל היובל בר"ה, אך לדעת רבנן, היובל מתחיל רק ביו"כ. ולפיהם, כל פסוק י' מדבר על יו"כ ולא על ר"ה, וממילא אין קושי על סדר הפסוקים. אך רש"י מפרש דווקא לפי ר' ישמעאל ולא לפי דעת רבנן. ולפיו מתעוררת השאלה על סדר הפסוקים.

רעיון מרכזי - חלוקת פסוק ט' ובמקביל גם פסוק י' לשני מועדים שונים

כסיכום ביניים, אנו רואים שלא הצלחנו לעלות על כל השאלות שהעלינו, ולכן ננסה להעלות רעיון חדש. וכהקדמה, נציין שהחלק

הראשון של פסוק ט': "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי" רומז לראש השנה, ואנו רואים זאת במספר מדרשים.

ב'ספרא' מובא מדרש: "וומנין שהוא בשופר ת"ל והעברת שופר אין לי אלא ביובל. בראש השנה מנין? תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בעשור לחדש ביום הכפורים. שאין תלמוד לומר בחדש השביעי, ומה תלמוד לומר בחדש השביעי. הרי תרועת שביעית כזו, מה זו בשופר אף תרועת ראש השנה כזו". ומשמע, שמהמילים - 'בחדש השביעי' לומדים גם על ר"ה, שמריעים ע"י שופר.

ומיד אחריו מובא מדרש נוסף שממנו לומדים, שגם בר"ה למרות שנאמר רק 'תרועה' בכל אופן צריך פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה, יוצא, ששני המדרשים דורשים את המילים - 'בחדש השביעי' על ראש השנה.

ואולי ניתן ואך רק על דרך מדרש הפסוקים, לחלק את פסוק ט' לשני חלקים ובצורה אחרת: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי ו בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם". ולפי"ז החלק הראשון מדבר על תקיעת שופר בר"ה ולכן נאמר - 'שופר תרועה' המרמז על ר"ה, והכינוי - 'בחדש השביעי' כוונתו לראש חדש של החדש השביעי שהוא ר"ה, ואילו החלק השני של הפסוק אומר: "בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם". ואם נשאל, מדוע כאן מביאים דינים הנוגעים לתקיעת שופר של ר"ה כאשר הנושא הוא יו"כ? יש לומר, בגלל שיש דינים שונים שלומדים משני המועדים לגבי פרטי הדינים של תקיעת שופר.

ולפי זה נראה ליישב את השאלות שהעלינו:

1 אלנו על הכפילות בין שני חלקי פסוק ט'. אך לפי הדברים דלעיל אין כאן כפילות בפסוק, אלא החלק הראשון מדבר על ראש השנה, והחלק השני מדבר על יום הכיפורים.

2. שאלנו, מדוע בחלק הראשון נאמר - 'והעברת' בלשון יחיד, ובחלק השני - 'תעבירו' בלשון רבים. ולפי המדרש שמביא רש"י: "ביום הכפורים - (ת"כ) ממשמע שנאמר ביום הכפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש, א"כ למה נאמר בעשור לחדש, אלא לומר לך - תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם, ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד", הדבר יובן. כי בראש השנה שחל בשבת, ניתן לתקוע רק בבי"ד, ומכיון שהחלק הראשון מדבר על ראש השנה, לכן נאמר בלשון יחיד - 'והעברת'. אך ביום הכיפורים כל יחיד יכול לתקוע ביום הכיפורים שחל בשבת, לכן נאמר בלשון רבים - 'תעבירו'.

3. שאלנו, מדוע בחלק הראשון נאמר - 'שופר תרועה' ואילו בחלק השני נאמר רק - 'שופר'. ולדברינו, ההבדל מובן, כי בחלק הראשון רוצים לרמוז לנו שהכתוב מדבר על ראש השנה שנאמר בו - 'יום תרועה' ו'זכרון תרועה', לכן נאמר כאן - 'שופר תרועה'.

4. שאלנו, מדוע נאמר: "בחדש השביעי בעשור לחדש", במקום: "בעשור לחדש השביעי". ולדברינו, נופלת השאלה, כי המשפט הזה אינו קשור ביחד, אלא המילים - 'בחדש השביעי' עוסקות בראש השנה, ואילו המילים 'בעשור לחדש' עוסקות ביום הכיפורים.

5. שאלנו, מדוע בחלק הראשון מצויין התאריך על פי מספר החדש ומספר היום - 'בחדש השביעי בעשור לחדש', ובחלק השני שוב מצויין התאריך, אך הפעם - 'ביום הכפורים'. ולדברינו, בחלק הראשון שמדבר על ר"ה מצויין רק - 'בחדש השביעי' שמובנו בראש חדש של החדש השביעי. ובחלק השני מצויין - 'בעשור לחדש ביום הכפורים'.

סדר הפסוקים - שאלנו סדר הפסוקים, ולדברינו יוצא, שלא רק פסוק י' מתחלק לשני חלקים שהראשון בו מדבר על ר"ה, והשני על יו"כ, אלא כך גם בפסוק ט'. ולפי זה, יש סדר בפסוקים, כי פסוק ט' מתחיל בר"ה ומסיים ביו"כ, וגם בפסוק י' כך במקביל.

ג. מעמדם המשפטי של העבדים בין ראש השנה ליום הכיפורים

הבאנו לעיל ממס' ר"ה' (ח' ע"ב) שיש מחלוקת תנאים בשאלה מתי מתקדשת שנת החמישים, שלדעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא השנה מתקדשת מראש השנה, ואילו לפי רבנן שנת החמישים מתקדשת רק מיום הכיפורים. לדעת רבנן משמע, שמר"ה עד יו"כ הם עבדים גמורים. ור' ישמעאל אומר: "מר"ה עד יו"כ לא היו העבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמיחין ועטרתיהן בראשיהן". ולדעת ר' ישמעאל יש לשאול, אם הם משתחררים רק ביו"כ, אז - מהו מעמדם המשפטי בימים אלו? נראה שהפרשנים התלבטו בשאלה זו, ונתנו מספר הסברים לכך:

דין תוספת מחול על הקודש - במס' ר"ה' (ח' ע"ב) מובאת ברייתא נוספת: "לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמישים, יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה כך מתקדשת והולכת בסופה. ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על קדש". הר"ן מסביר, איזו תוספת יש בתחילת שנת החמישים: "שאותו פטור שעבדו שיש להם מר"ה ועד יו"כ היו כענין תוספת, שהרי עיקר חירות שלהם ביו"כ הוא".

מצוות יובל תלויה ועומדת - בעל 'טורי אבן' (ר"ה ח' ע"ב) מרחיב בשאלה זו, ואומר על פי מה שמובא בהמשך הגמ' שלכל הדעות מצוות יובל תלויה בתקיעת שופר. וזה מה שאומר ר' ישמעאל, שאם בבי"ד תקעו בשופר ביום הכיפורים אז העבדים נפטרים לבתיהם. ולכן, מר"ה ועד יו"כ מצוות יובל תלויה ועומדת, אי תקעו שופר ביו"כ, אז היובל חל למפרע מר"ה, ואי לא תקעו, אז היובל לא חל, ובטל יובל זה לגמרי. לכן, אין העבדים נפטרים מר"ה לגמרי לבתיהן, שמא לא יתקעו ביום כיפור, ומ"מ לא משתעבדים, שמא כן יתקעו ויחול היובל למפרע מר"ה.

אתחלתא דחירות וגמר החירות - ה'בן איש חי' בספר 'בניהו בן יהונדע' (ר"ה ח' ע"ב) מחלק בין אתחלתא דחירות לגמר החירות כמו שיהיה בגאולה העתידה: "נראה הטעם שיהיה אתחלתא דחירות קודם יו"כ מיום ר"ה, וגמר החירות יהיה ביו"כ. שיהיה זה דוגמא לגאולה העתידה... שיהיה תחלה אתחלתא דגאולה בזמן ידוע, ואח"כ יהיה גאולה עיקרית של ביאת המשיח".

ד. "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה"

"לכל יושביה" - אומר רש"י: "וקראתם דרור - לעבדים, בין נרצע בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר (ר"ה ט'). ויש לשאול, מדוע נאמר - 'לכל יושביה', הרי רק העבדים משתחררים, אז היה צריך להיות כתוב - 'וקראתם דרור לכל עבדיה'?"

"לכל יושביה" - כאשר כל יושביה עליה - הגמרא במס' ערכין' (ל"ב ע"ב) מביאה ברייתא, הלומדת מפסוק זה, שדין יובל נוהג רק אם כל יושביה עליה, ויושבים כתיקונם ולא בערבוב.

"לכל יושביה" - גם האדונים משתחררים - ונראה להוסיף הסבר נוסף, על פי מה שנאמר: "הקונה עבד לעצמו קנה אדון לעצמו" ('קידושין' כ' ע"א), יוצא שכאשר האדון משחרר את העבד, אז גם האדון משתחרר מהעבדות שלו כלפי עבד, וממילא יהיה דרור - 'לכל יושביה' גם לעבדים וגם לאדונים.

כל המעוניין לתרום לכיסוי העלויות של החזקת הכולל והולאת העלון, נא לפנות בטלפון - 0548448692.

מספר הטלפון להעברת תרומות: בנק - פאג"י. מספר בנק - 52. סניף - 181. מספר הטלפון - 105287.

ניתן גם להקדיש את הלימוד ככולל ואת הולאת העלון לכל מטרה רלויה

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגליון במייל, גם במהדורה מורחבת, נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net